

Vidi; kaj čuda, če so se je opetovano lotili romanopisci in dramatik. Za prozaistom Jurčičem je prišel dr. J. Vošnjak, ki je — bistveno po Jurčiču — snov preliil v dramo, ki pa ni vzbudila pozornosti. Pred par leti je Ivan Cankar eno svojih dram krstil za Lepo Vido. Kritika je takrat rekla, da ta Cankarjeva drama nima z narodno Lepo Vido nič opraviti. Pot je ostala torej še vedno odprta: Kdo bo spravil na oder tisto in tako Vido, o kakršni je peval naš narod v davni? Nepričakovano smo letos v juliju iz Broda v Slavoniji prejeli zgoraj omenjeno tragedijo Šandovo. Naj vsebino kratko naznačimo: Dejanje se godi koncem 15. stoletja, in sicer deloma na slovenskem obrežju jadranskega zaliva, deloma v Kordovi na Španskem. Pred prvim činom se je po avtorju zgodilo to-le: Nekje na Slovenskem je pred sto leti živela slavna grofica, ki je — »vnmši se v ljubezni grešni za meniha-svečenika« — rodila dekletce; nesreča, prokletstvo je spremljalo odslej mater in hčerko, in hčerke hčerko, mater Vidino, in končno Vido, ki se je zoper voljo očetovo — mati je bila že mrtva — poročila v daljni kraj, k morju, z ribičem Drejo (Andrejem) ter mu rodila sinčka-edinca. Tu zastavi naša drama. Vido hodi prat k morju; otrok se igra v nje bližini. Vido sanjavo gleda v daljine in hrepeni po neki neznani sreči. V tistem času se je mudila v naših krajih španska vojska. Njen poveljnik je bil Gonsalvo. Ta nastopi; v prvih dveh činih vidimo, kako se Vido odloči, ostaviti moža in dete in iti za Gonsalvom, ki pa ne sluti, da je Vido poročena žena. Tretji čin: Gonsalvo je na vrhuncu svoje sreče, češčen od kralja, ljubljen od vojakov. Krona vse sreče zanj pa je ljubezen Vidina. V tem pa se začno zbirati nad Vido temni oblaki: Diego, zvesti oproda Gonsalvov, izve, da je Vido poročena žena in mati; razen tega pride poslanstvo iz Španije, da je kralj neko svojo sorodnico izbral Gonsalvu za ženo. Vido začne gristi vest. V četrtem činu smo v Kordovi: Gonsalvo mora za nekaj dni odpotovati; zvesti straži (Diegu, Pedru i. dr.) ostavi Vido; tedaj prihaja v sijavnem spremstvu od kralja izbrana nevesta Gonsalvova — Doña Jñes — in smrtno razžali Vido, ki se pa tudi vzpne proti njej v svojem žaljenem ponosu. V petem činu nastopi najprej Dreja, ki je prišel — tajno pozvan od Diega — v Kordovo iskat ženo. Baš ide svatbeni spreved — z Vido in Gonsalvom kot nevesto in ženinom — v katedralo k poroki; Dreja zakriči iz gneče: »Vida! Takšno te najdem!« Vido se onesvesti. — Pravica terja, da pride Vido kot lažnivka in verolomnica v ječo. V ječi jo obišče Dreja. Tu se zdi — zadnji motiv napetosti — da se bo še vse dobro izteklo: Dreja jo prosi, naj se vrne lepo z njim domov, sodniki so pripravljene ji vse odpustiti. In res je Vido voljna to storiti. Mimogredé pa še vpraša, kaj je z otrokom. Dreja odgovori — nič hudega sluteč — da je sirotek umrl. Tega udarca Vido ne prenese; vest ji očita, da je ona umorila dete. V obupu zaužije strup. Ob mrtvi jočeta Dreja in Gonsalvo. — Drama je pisana izvečine v jambičnih trohejih, vmes je nekaj humoristično nadahnjenih prizorov v prozi, pa lirične partije za petje in glasbo. Delo spominja — pa to ni graja! — na velike vzore: v liričnih partijah na starogrški kor, v proza-prizorih na Šekspirja, v nekaterih monologih na Fausta, ki razglablja o bistvu svetovja in življenja. Avtor na važnem mestu izpoveda krščansko naziranje o vesoljni sodbi: tam, kjer Diego pravi, da

vesoljstvo bi bilo gluposti izbruh,
če si osvete neizbežno kal
rodilo ne bi vsako djanje krivo. (Str. 86.)

Naša sodba o pesnitvi je ta: dobili bi z njo prav lepo dramatično delo, oziroma opero, ako bi pisatelj 1. črtal vsaj $\frac{2}{3}$ verzov; v šestih urah tega teksta ni mogoče preigrati; in vsakega umetnika (bodi kipar, bodi slikar, bodi pesnik) je prva naloga, da vso nepotrebno navlako oklesti, odbije in zavrzé, brez usmiljenja; 2. ako bi dikcijo napravil umevno, manj obloženo z metaforami (časih preveč drznimi) in bolj slovničnopravilno (proč z oblikami n. pr. gen. pl. čustvá m. čustev, nja m. njega, čmu m. čemu, dih vé m. veje ... sploh proč s koseskizmi in koseskovanjem!)

Opomba. Knjiža se naroča — cena 3 K broš. — naravnost pri pisatelju, začasno: Brod v Slavoniji; literatom je brezplačno na razpolago. Dr. J. D.

Viktor Bežek: Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. B. Občno vzgojeslovje. Prvi snopič. V Ljubljani, 1914. Založba »Slov. šolske Matice«. L. 1913. je izšel te učne knjige I. del (A): Osnovni nauki iz dušeslovja. Jako ugodno oceno je napisal v Dom in Svetu, 1914, str. 196 nsl. dr. Janko Bezjak. Zdaj je pričelo izhajati Občno vzgojeslovje (B); kadar bo v celoti pred nami, je ocenimo.

R. F. Magjer: Crveni križ i drugi zapisci sa sela u oči rata. Osjek 1915, 1 K 50 h.

Ideja, iz katere je vznikla ta zbirka kratkih sličic, je izborna in njena snov gotovo neizčrpna — to se mora priznati. Priznajmo to z namenom, da se tudi pri nas dvigne kak povestničar, ki nam bo bodisi v malih obrisih — kakor gosp. R. F. Magjer — ali z obširno povestjo ali z romanom slikal, kako je vplival začetek, početek ter potek sedanje silne vojske na dejanje in mišljenje našega, osobito preprostega naroda.

Gospod Magjer je to storil z ozirom na jedrega, preprostega slavonskega seljaka. Označeval je ondtni narod že pred leti v svoji prvi zbirki »Zapisci sa sela«; a odkrito priznam: dočim so bili oni Zapisci nekam premeški, preveč površinski, je postal naš pisatelj, očitno pod mogočnim vtiskom sedanjih veledogodkov, krepak in prepričevalen. Kremenito, prirojeno junaštvo in prirodna nežnost odseva iz vseh nastopajočih oseb in zbuja v bralcu zanos pa tudi srčen smeh ob pogledu na to krepko, nepokvarjeno, domovju vdano, včasih groteskno naivno ljudstvo. Pretiravanja pa se pisatelj (za Boža!) naj ogiblje, ker si je pretirana resnost v sorodu s smešnostjo. V sličici »Prvi« se menda ni popolnoma izognil tej opasnosti; da bi namreč stari ded resno zahteval, naj mu župnik prvega vnuka krstí za »Indeburga« (t. j. Hindenburga) — tu je pisatelj zavozil v močvirje, dasi optima fide. — Najboljši spis je »Dviije vijesti«.

Dr. Jos. Tomiňšek.

K zgodovini Gregorčičeve »Soči«. V letošnjem »Ljubljanskem Zvonu« (št. 7, str. 334 nasl.) je J. Poljšar obelodanil to-le zanimivo beležko o Gregorčičevi odi ali davoriji »Soči«; Pesnik sam je štel ta srčni proizvod med svoje najčvrstjše porojenke. Rad je poudarjal, da je francoski pisatelj Charles Nodier že pred njim vzhičeno povelečeval brdko hčerko planin, divno Sočo. Blizu meje teče; ponekod v dolnjem teku se plazi tik grobov slovenskega domovja, a njena zi-

belka, gorske dobrane, med katerimi šumi, so naše. Tudi teh se hoče polastiti tujec. Gregorčič je poznal pohlepnege sosedu in pred 36 leti prorokoval, da »daleč ni ta dan«, ko »vihar grozan, vihar strašan prihrumel z gorkega bo juža, divjal čez plodno bo ravan« ob Soči... V rokopisu, ki je šel za tisk leta 1882. v tiskarno in ga je imel prej v rokah pesnikov prijatelj Fran Erjavc, je stalo v predzadnjem verzu: »zemlje željne; poslednjo besedo je prečrtal potem Gregorčič in nadomestil z »lačne«. Na to izpremembo ga je nagnila Erjavčeva opazka, zabeležena s svinčnikom pod pesmijo; glasi se: »Tu je prvotno stalo: zemlje lačne, kar se mi bolje dopada, ker več pové nego željen.« Prvotno, pravi Erjavc, namreč v »Zvonu« leta 1879. Zanimati utegne, da je imela pesem »Soči« v omenjenem rokopisu na koncu še dva verza:

Na zemlji tvoji tujcev tropi
Naj ne dobódo ni — grobovi!

Oba verza tičita v oklepajih in sta prečrtana s črnilom; prečrtal ju je pesnik sam — v prid pesmi, preden je bil dal rokopis v pregled Erjavcu, ki izpustu ni oporekal.

Gospod profesor Puntar pa nam je poslal to-le beležbo, ki nam še natančneje pove, kdaj in v kakšnih okoliščinah je nastala oda »Soči«: Gotovo marsikoga zanima, kdaj je nastala ta zdaj tako proslavljena pesem slovenskega pesnika — ne diplomata. Dr. Avg. Žigon je o tem nekoč »pri Fonu« v Gorici vprašal pesnika samega. Odgovoril mu je, da v sedmi šoli. Torej v l. 1862/3., ko je bil Šolar njegov učitelj slovenščine. Pesem je bila prvič natisnjena v Stritarjevem »Zvonu« 1. avgusta 1879., str. 225, s podpisom »Gr.« Med prvim konceptom v sedmi šoli in prvo objavo je preteklo torej 16 let. Imamo li zdaj prvi ali predelani tekst? Brez dvojbe da predelani. Pomisliti treba samo na kritično leto 1866. in vse, kar je z njim v zvezi. Italija — in mi. V tej perspektivi dobiva izrazitost pesnikovega domoljubja historično podlago, posebno za tiste veleznačilne »tujce zemlje lačne«. Marsikaka ostrina in poanta je dobila tu v tem dogodku šele svoj pravi izraz. Kajti drobne pesnikove »Domorodne iskric« so se tekom let razpalile v velikansko kresno grmado ob uri — laške nevarnosti.

Dr. J. D.

V »Ljubljanskem Zvonu« 1907. (na str. 144) izporoča Ksaver Meško Gregorčičevo besedo o Soči, ki jo je govoril pesnik 8. novembra 1905: »In oktobra, pravite, je bila Soča zelo krasna? — Res me veseli, da vam ugaja. Tudi je ni na svetu reke in vode s krasnejšo barvo. Še pisatelj »Ivana Zbogarja«, general Napoleonov, pravi, da je videl mnogo krasnobarvnih voda, a take še nikjer. In ta je videl nekaj sveta!« Pisatelj »Ivana Zbogarja«, Charles Nodier, pa ni bil nikoli general Napoleonov, ampak linguist, bibliograf in beletrist francoski, čigar znanstvena dela je zelo cenil tudi naš univerzalni M. Čop, ki si je iz »Zbogarja« celo prepisal na ovoj drugega zvezka Moratinovih Komedij Nodierjev opis Trsta (po I. izdaji: Paris 1818).¹ Nemirno življenje tistih dni je učenjaka in

beletrista privedlo s francosko vlado za Napoleona v naše kraje: najpoprej v Trst, odkoder je bil januarja l. 1813. imenovan v Ljubljano za bibliotekarja ljubljanski licejki, kjer je ostal do m. septembra istega leta, ko se je pričela avstrijska reokupacija kranjske dežele.¹ Kot

rietés litteraires et philosophiques. (Paris 1829). — 3. Souvenir, épisodes et portraits pour servir à l'histoire de la révolution et de l'empire. (Paris 1831). — Za Čopom pa je še pridobila: Jean Sboogar. (Paris 1818) ter laški prevod: Giovanni Sboogar, il bandito. Libera versione del Dr. Fr. Bianchi. (Trieste 1855); nadalje: Examen critique des Dictionnaires de la langue française. (Paris 1829), in: Notions élémentaires de linguistique. (Paris 1834), poslednji dve iz Čopove lastnine. Slednjič ima tudi »Spomine iz mladosti« in slavni »Zadnji banket Žirondistov« v nemškem prevodu, ter išče Kržišnikov slovenski prevod »Ivana Zbogarja« v ponatisku iz l. 1887.

¹ 24. decembra 1809 se je odpovedal Fr. Wilde (ki je vsled cesarskega odloka z dne 27. avgusta 1788 prišel v Ljubljano za profesorja filozofije na takratni licej ter bil z gubernijskim odlokom z dne 11. aprila 1789 imenovan za bibliotekarja ljubljanske licejke), svoji bibliotekarski službi, ko je bil dne 16. novembra 1809 dospel v Ljubljano — Marmont. Wilde je odšel na Dunaj ter dobil tam dosmrtno mesto na vseučilišču († 31. julija 1828: Wiener Zeitung 1828, pag. 759). Za Wildejem, ki je bil prvi bibliotekar ljubljanske licejke, je sledil za Francozov provizorično profesor zgodovine na ljubljanskem liceju Mih. Lieb (od januarja 1810) do 31. oktobra 1810, ker je bil 29. oktobra 1810 imenovan grof Hieronimo Agapito iz Trsta v Ljubljano na licej za profesorja retorike in občne zgodovine ter licejki za bibliotekarja. A ostal ni dolgo: od oktobra 1811 je bilo mesto spet prazno; in spiral je bibliotekarja od oktobra 1811 nadalje Matija Kalister, profesor matematike in naravoslovja na ljubljanski gimnaziji, dokler ni bil januarja 1813 imenovan kot redni naslednik Agapitov novelist in učenjak Charles Nodier iz Trsta v Ljubljano za bibliotekarja in urednika listu »Télégraphe officiel«. (Stefan K., Gesch. der k. k. Studienbibliothek in Laibach, pg. 54/58). Izhajal je list kakor že prej od pričetka l. 1812 tudi zdaj v dveh ločenih izdajah: 1) v francosko-italijanskem besedilu, 2) v nemškem besedilu — do štev. 68., t. j. do torka dne 24. avgusta 1813, ko je nemška separata izdaja prenehala, tisti zadnji dan pred umikom guvernerja Fouché-ja iz Ljubljane v Trst, a odtam v Gorico. (Prim. »Tél. off.«, štev. 70, ddo. 31./VIII. 1813 v dopisu »Laibach den 25. Aug.«: »Unser General-Gouverneur ist heute Abends von hier nach Triest abgereist.«) Za številko 68. so bile natisnene (po odhodu guvernerjevem) v Ljubljani še tri številke lista (in sicer štev. 69: 26./VIII., štev. 70: 31./VIII., štev. 71: 5./IX. 1813), — vse tri še vedno v vseh treh jezikih kakor doslej, a zdaj takó skrčene, da so vsi trije izhajali združeni v eni sami (trojezični) izdaji: francoski-nemški-italijanski. Zadnja ljubljanska številka Nodierjevega lista je bila torej (trojezična) štev. 71.: z dne nedelje 5. septembra 1813. List se je nato preselil za Fouché-jem v Trst, in z listom tudi bibliotekar Nodier sam, ki je v Trstu dal natisniti še ostale zadnje štiri številke, in sicer (ne takoj v terek, — ta dan je bil pač radi preselitve v izdajanju presledek, — ampak) številko 72: v četrtek 16./IX., 73: v nedeljo 19./IX., 74: v torek 21./IX., 75 (zadnjo): v sredo 22./IX., — vse štiri tiskane z noto »Trieste, de la Typographie de l'Intendance de l'Istrie 1813.«, in vse štiri le še dvojezično: v francosčini in italijanščini. Taka je torej zgodovinska osoda Nodierjevega lista »ilirskega«. Iz Gorice je Nodier šel na Francosko, odkoder ga ni bilo več v naše kraje, ampak se je po »restav-

¹ Ljubljanska licejka je imela takrat naslednja dela Nodierjeva: 1. Bibliothèque sacrée grecque-latine, comprenant le tableau chronologique biographique et bibliographique des auteurs inspirés et des auteurs ecclésiastiques, depuis Moïse jusque à saint Thomas d'Aquin. II. Edition. (Bruxelles 1828). — 2. Mélanges tirés d'une petite bibliothèque, ou va-

bibliotekar je pričel v Ljubljani svoj roman »Jean Sboogar«; kot urednik listu »Télégraphe officiel« pa je bil žurnalista v politični službi takratnega generalnega guvernerja Fouchéja, a sam nikoli ne — general.¹

Da pa dobi historična beseda Gregorčičeva neko konkretno vsebino v naših mislih, naj sledi tu še tista himna o Soči sama, v historičnem besedilu prvega prevoda našega, kakor je izšla l. 1886. in kakor jo je nekoč bral tudi Gregorčič sam, ki pa je najbrže poznal »Ivana Zboogarja« že prej, če ne v izvorniku, pa gotovo v italijanskem prevodu, tiskanem v Trstu že leta 1855. Dotični odstavek slove:

»V takem duševnem položaju potovala je (gospodična Antonia) dalje sredi krasotivih poljan. Videla je bodoči dan smehljajočo se Gorico, bogato v cvetji in sadji, katera že od daleč očaruje oko potniku, baš prihajajočemu iz peščenih pustinj istrskih rebrij. Staro-

raciji«, od l. 1814 naselil spet v Parizu, postal l. 1823 tam višji bibliotekar, izdal tam svoja zbrana dela (Oeuvres de N., 1832 do 1834, v 12 zvezkih, »Ivana Zboogarja« takrat prvič z odkritim imenom ter s posebnim, za naše kraje veleznamenitim predgovorom!), dobil potem l. 1833 članstvo akademije, ter umrl tam 27. sept. 1844 (*29./IV. 1780 v Besançonu).

¹ Kranjska je imela vsega vkup štiri francoske guvernerje: prvi je bil Marmont, drugi general Bertrand, tretji Junot, in ko je ta zblaznel, kot četrti in zadnji policijski minister Napoleonov Fouché, vojvoda otrantski, ki mu je bil v mladosti učitelj — Nodierjev oče. Bil je Fouché v Ljubljani le od 29. julija do 25. avgusta 1813; umrl je v eksilu v Trstu 26. decembra 1820. — O tem ter posebej o Nodierju prim. »Laibacher Wochenblatt« 1884: (A. Dimitz), Charles Nodier in seinen Beziehungen zu Krain. I. Generalgouverneur Fouché. (Nro. 210/212 : 16./30. VIII.); II. Jean Sboogar. (Nro. 213 : 6./IX.); III. Die Congreßzeit. (Nro. 214 : 13./IX.). Nodier sam je pisal o teh letih ter o svojem bivanju v Ljubljani v svojih »Spominih na republiko in na cesarstvo«. Podrobno biografijo in literaturo si za komentar dandanes najde sicer lahko že prav vsakdo sam v »Mayers Konversationslexikon-u« VI. Aufl., zv. 14/226, kakor tudi v Herderjevem Konv.-Lex.-u pod: Nodier Ch.!

davni spomini se tako naravno obujajo na teh prirodi priljubljenih straneh, ali se ohranijo s toliko lehkoto, da se ti zdi, kakor bi vladalo todi še poetično bajeslovje. Krasotice se šetajo po Gracijam posvečenih hladnicah, lovci se zbirajo v Dijaninih gozdih: iz njih pohajajo zajemat svoj plen na cvetna polja ob Soči — Soči, najponosnejšij iz vseh rek italijanskih in grških, katera premiče, nizko vzglobljena mej dve s srebrnim peskom kriti gorji, svoje valove, modre in čiste kakor vedro nebo, katero se v njih zrcali; če nebo zakrivajo oblaki, njegov lazur kaže Goričanom svetla Sočina površina.«¹

Ali ti ne brni po duši spomin iz »Soče«? »Rad gledam ti v valove bodre, valove te zelenomodre: temna zelen pogorskih trav in vedra višnjevost višav lepó se v njih je zlila; na rósah sinjega nebá, na rósah zelenih gorá lepóto to si pila; — krasná si hči planín!«²

¹ Poslovenil Jos. Kržišnik. (SN 1886, št. 19, 25./I.).

² Original gorenjega prevoda pa je ta: Elle vit le lendemain la ríante Gorizia, riche de fleurs et de fruits, et dont l'aspect charme de loin les yeux du voyageur, nouvellement sorti des sables inféconds de la côte d'Istria. Les souvenirs antiques se réveillent si naturellement sur ce coteau chéri de la nature, ou s'y conservent avec tant de facilité, qu'on croit y vivre encore sous l'empire poétique de la Mythologie. Les belles s'y promènent sous des berceaux dédiés aux Grâces, les chasseurs s'y rassemblent dans les bosquets de Diane: c'est de là qu'ils descendent pour aller surprendre leur proie dans les champs qui bordent l'Isonzo, l'Isonzo, la plus élégante des rivières de l'Italie et de la Grèce, qui roule, profondément encaissée entre deux montagnes d'un sable d'argent, ses flots bleus de ciel, aussi purs que le firmament qu'ils réfléchissent, et dont ils n'ont pas besoin d'emprunter l'éclat. Lorsqu'il est voilé par des nuages, l'habitant de Gorizia retrouve son azur à la surface limpide de l'Isonzo. (Charles Nodier, Jean Sboogar. Paris 1818. Tome I., chapitre VI., p. 126/128). Ali bo morda doživelo to delo kdaj med nami nov, modern prevod iz kakega umetniških fines veččega peresa? —
Dr. A. Ž.

TO IN ONO.

Naše slike.

Slike, ki jih prinaša ta dvojna številka »Dom in Sveta«, ne potrebujejo razlage. Same govore dosti jasno govornico. Ker je pa že hvalevredna navada, da se slikam doda tudi besedilo, da se slike ali analizirajo vsebinsko in formalno, ali da se na njih pokažejo dobe razvoja dotičnega umetnika, ali da se umotvorom odkaže določeno mesto v splošnem razvoju umetnosti in tako dalje, zato naj tudi topot tako ostane. To more biti le koristno. Saj nas skušnja uči, da smo mi moderni ljudje vsled slikarskega impresionizma navaženi tudi gledati slike impresionistično, ali recimo, bolj površno, kar je zlasti kvarno in nam ne daje dovoljnega užitka pri slikah starejših dob, pri slikah vsebinsko in sestavno bogatih. Zato se hočemo pri nekatereh ilustracijah pričujočega sešitka nekoliko pomu-

čiti in si jih ogledati bolj podrobno. Vem, da bo za mnoge ta razlaga odveč.

Apokaliptični jezdeci.

Slike resne vsebine, primerne času, ki v njem živimo. V treh umotvorih gledamo rečene jezdece pred seboj. Dürerjeva risba spada k grafični umetnosti, kompozicija Corneliusova je namenjena za monumentalno sliko na presno, Böcklinovo delo je samostojna slika na platno. Zato vidimo, da so slike v svojem značaju kaj različne.

Misel slik je vzeta iz Razodetja sv. Janeza, šesto poglavje. V njem je popisana vizija, v kateri gleda evangelist, kako božje Jagnje odpira izmed sedmero šest pečatov skrivnostne knjige. Ko se odpro zaporedoma prvi štirje pečati, se prikažejo štirje raznoliki jezdeci, simboli Gospodovih slov: zmaže, vojske, la-